

“Wer nicht denken will, fliegt raus”

(sich selbst)

Joseph Beuys

Over Marie-Sophie Beinke “Können Sie das bitte buchstabieren?”

Inleiding

Een jaar geleden schenkt Marie-Sophie Beinke (°1990, München) me haar boek *Dingen, die je niet in woorden kan vatten* en opent zo de deur naar het thema of, en zo ja in welke mate, taal de werkelijkheid kan weergeven. Opgeleid als germaniste herinner ik me tal van filosofische en literaire werken die ik tijdens mijn studies doorwroet heb. Hoe ingewikkeld dit thema ook is –laat staan de verwoording ervan in taal en de weergave ervan in een tekst– de zoektocht naar een methode om aspecten van de dialoog tussen kunst en kijker “talig” te vatten is nog niet ten einde. De tentoonstelling die ik met Marie-Sophie Beinke in LLS Paleis organiseer is in die zin zowel een scharnierpunt als een toetssteen om een standpunt consequent aan te houden en het persoonlijke niet te schuwen. De kunstenaar heeft in LLS Paleis een bondgenoot gevonden om de bezoeker uit te nodigen de tentoonstelling als gebeurtenis niet passief te ondergaan.

Geïnteresseerd in museologie onderzoekt Beinke hoe kunstwerken benoemd en beschreven worden. Vertrekkend van de meest voorkomende titels van schilderijen in de kunstgeschiedenis schildert ze –in het Duits, haar moedertaal– bekende bijschriften (legenda) die in een museum naast de tentoongestelde schilderijen hangen; weliswaar met het jaar van uitvoering, het materiaal en de afmetingen van haar eigen schilderij. Omdat het bijschrift onderdeel van dit werk is, manifesteert de wetenschappelijke precisie zich op twee niveaus: zowel op het doek als ernaast. De serieel gemaakte werken herinneren aan minimal art. Het is er Beinke immers niet om te doen aspecten van haar gevoelsleven in haar kunst te leggen. Bij haar is echter ieder werk eigenhandig vervaardigd. Daardoor zijn haar schilderijen nooit kil of onpersoonlijk. Met woorden als “Stilleben”, of nog explicieter “Ohne Titel” creëren de werken voor de kijker de mogelijkheid tot velerlei invullingen of beelden. “Mutter und Kind” of “Jagdszene”, hoewel concreter, maken de deelname van de kijker aan de interactie met het werk van Marie-Sophie Beinke niet minder actief. Zij laat met haar werken de kijker zo vrij mogelijk om zelf een beeld op te roepen. De kans dat twee bezoekers zich hetzelfde verbeelden is nagenoeg onbestaand.

Deze individuele en unieke relatie tussen kijker en kunstwerk staat eveneens centraal in “Können Sie das bitte buchstabieren?”. In de mate dat de titel zowel een vraag tot opheldering en tot ontcijfering is, is het ook een vraag tot demystificatie. Alsof het werk zelf vraagt om ontraadseld te worden. Vanzelfsprekend is het ook een “oproep aan”; in die zin is het een consequente verderzetting van waar het Beinke in haar werk om te doen is: (inter)actie, verbeelding, dialoog.

Können Sie das bitte buchstabieren?

De vier tentoongestelde werken in LLS Paleis zou men kunnen beschouwen als uitdrukking van deze vraag. Het werkwoord “buchstabieren” betekent in het Duits niet enkel spellen, maar ook (moeizaam) ontcijferen. In eerste instantie zou men de titel kunnen verstaan als een beleefde

vraag waarmee Marie-Sophie Beinke zich tot de bezoeker richt. Hij zou ook geïnterpreteerd kunnen worden als de vraag een eerder uitgesproken woord letter per letter te herhalen, bij voorbeeld om het correct op te kunnen schrijven. De omzetting van klank naar schrift impliceert het verplaatsen van de klemtoon van het gesproken naar het geschreven woord, van een immateriële toestand naar een concrete. Deze beweging kan men als een synopsis van haar werk zien. Dit valt vooral op in haar sculpturen, waarin ze abstracte begrippen een materiële vorm poogt te geven via aandacht voor onopvallende details. In tegenstelling tot de schilderijen van de bijschriften en hun bijschriften, waar beide elementen een specifieke en vaste relatie hebben, maar zich op verschillende niveaus bevinden, zou men van de tekst- of taallose werken kunnen zeggen dat het “spellingspogingen” zijn. Deze gelaagdheid loopt als een rode draad door het oeuvre van Marie-Sophie Beinke.

De titel van de tentoonstelling vraagt om een vertaling. Hij roept op de ene realiteit te verstaan, te interpreteren met behulp van een andere.

Dit leidt tot de veelheid aan interpretatiemogelijkheden die voor Beinke zo belangrijk is, omdat de relatie tussen kunstwerk en toeschouwer niet eenduidig is of vaststaat, maar telkens opnieuw tot stand komt.

De uitnodigingskaart

De schematische afbeelding van de hersenen op de uitnodigingskaart illustreert opnieuw zowel Beinkes interesse voor de wetenschappelijke benadering als haar instigatie tot actie. Het waarnemen van wat er om ons heen gebeurt, vindt niet zozeer plaats in het oog, maar vooral in de hersenen. Het “ziencentrum” in onze hersenen verbindt door de overige zintuigen aangeleverde informatie met onze herinneringen en verwachtingen, en stelt ons aldus in staat betekenis te geven aan de wereld om ons heen.

Zo bekeken leven we in een door onze hersenen gecreëerde wereld.

Hierop gaat Beinke dieper in. Verschillende aspecten van de hersenen zoals het geheugen, gewoontes, angsten en verwachtingen krijgen in meerdere werken gestalte. De bewustwording hiervan bewerkstelligt ze door haar manier van werken: iets wat ze niet begrijpt, probeert ze te doorgronden door het te maken. Het werken met haar handen is centraal in haar oeuvre. Het is haar manier van *buchstabieren*, als modus operandi: al makend leren en begrijpen, om zo tot bewust en actief handelen te komen.

De vraag uit de titel is een vraag zowel van de kunstenaar aan zichzelf bij de dingen die ze niet begrijpt, als aan de bezoeker om met haar antwoord daarop een relatie aan te gaan.

De aandacht voor het problematische karakter van taal in beeldende kunst, dat in 2021 met *Dinge, die nicht in Worte zu fassen sind* een expliciete vorm aannam, is ook in deze tentoonstelling op drieërlei wijze aanwezig: In de eerste plaats door de titel die Marie-Sophie Beinke voor haar tentoonstelling gekozen heeft (die niet enkel talig is, maar ook taal betreft), daarnaast door de titels van de tentoongestelde kunstwerken en ten slotte door een werk dat bestaat uit een geschilderde tekst. Al deze woorden en hun associaties beïnvloeden onze manier van kijken naar kunst.

Het eerste werk dat men ziet als men de tentoonstelling bezoekt, is een schilderij van een zaaltekstkritiek. Een kritiek op taal die het interpreteren van en denken over kunst al in gang zet nog voordat het kijken naar en de ontmoeting met het werk hebben kunnen plaatsvinden. “Is taal niet de vijand van de beeldende kunst?” sms’te een bevriende curator de dag na de opening, “Beginnen niet de problemen (reeds) met de titel van de tentoonstelling en van de werken?”

Het is boeiend iemand als Beinke zo precies met taal binnen plastische kunst te zien omgaan. Door ze beide te omhelzen, te versmelten of juist te scheiden.

Cells

Een Amerikaans bedrijf, Powell Safety Solutions, brengt een “Portable Holding Cell” op de markt “to hold prisoners safely with minimum supervision”. Lange tijd hangen foto’s van deze één-persoonskooien in het atelier van Marie-Sophie Beinke, met de bedoeling geschilderd te worden. Schilderkunst bleek hiervoor echter niet het juiste medium te zijn. In haar poging opsluiting en de ermee gepaard gaande angst concreet vorm te geven, moet ze deze afbeelding weer vertalen naar een driedimensionale vorm en de cellen eigenhandig lassen. Het resultaat zijn twee zware ijzeren sculpturen, in hoge mate gebaseerd op het bestaande industrieel vervaardigde object. Waar “buchstabieren” net de verschillende letters van een woord scheidt en isoleert, doet lassen in zekere zin het tegenovergestelde: tijdens het lassen worden materialen door druk en warmte verbonden. Met dit werk, waarvan een zekere brutaliteit en dreiging uitgaan, drukt Beinke ook uit dat voor haar kunst niet buiten een politiek en maatschappelijk kader ontstaat. Terzelfder tijd toont deze sculpturengroep evenzeer een beeld van gevangen te zitten in het eigen hoofd: in denkpatronen, vaste waarden, gewoontes, ... De opstelling met zowel de deur op een kier als een volledig geopende deur suggereert verschillende perspectieven. Als drager van abstracte begrippen zoals isolement en afscherming kan men zich afvragen vanuit welke plaats, welk standpunt dit waargenomen kan worden? Is ernaar kijken oncomfortabel omdat we het oncomfortabel zouden vinden om erin te zitten?

In 2021 studeerde Marie-Sophie Beinke af aan de Academie in Antwerpen, en ook toen stelde ze een sculptuur tentoon die onbehagen en beklemming oproept: *Umkleidekabine*. Weliswaar in een heel ander materiaal en verschillend van de *Cells*, ging ook daar een gevoel van dreiging vanuit. Beide sculpturen roepen een beeld op van het (naakte) lichaam in zijn kwetsbare vorm, een confrontatie met een kil en repetitief patroon als dat van een hersendode en fantasieloze realiteit. Zo slaagt Beinke erin op commentaarloze wijze haar visie te formuleren op een sterk gelaagd object. Kan Beinke het publiek deelachtig maken aan het bewustzijn dat zij verworven heeft door het te maken? Voor zover wij “kijken” met onze hersenen zoeken wij overeenkomsten met wat we reeds kennen. In deze zin vervult haar kunst de rol van vehikel, spiegel, instigator of versterker.

Focus

Begin dit jaar heeft Beinke in haar atelier een cirkel getrokken met een potlood aan een touw, en bij ieder atelierbezoek mikt ze één maal met een bal met verf eraan naar het centrum. Het is een ander soort van tijd vastleggen, een dagboek of agenda, een manier om een regelmatige aanwezigheid op een plaats te visualiseren.

Deze toewijding, discipline, uithouding en concentratie krijgen bij Beinke in één poging hun tentoonstellingsmoment. De afdruk in de tentoonstellingsruimte is het residu van een daad die Marie-Sophie Beinke enkele dagen voorafgaand aan de opening stelde. Een tweede poging was uitgesloten.

Nu de bal net binnen de cirkel de muur geraakt heeft –weliswaar op de rand maar meer erbinnen dan erbuiten–, word ik door dit werk als ongewild zelfportret van de kunstenaar ontroerd.

Der Sprung

Een duikplank staat in het midden van een van boven tot onder blauw betegelde ruimte. *Focus* hield nog een risicovolle activiteit in: een spoor op de muur achterlatend dat nu aan iedereen getoond wordt. In *Der Sprung* wordt de kijker uitgenodigd het werk te vervolledigen met een mentale voorstelling, zoals bij haar titel-schilderijen: we kunnen bij het bekijken van deze duikplank ons de sprong inbeelden. Daar de bezoeker niet enkel de duikplank ziet, maar ook de vier muren die haar omringen, heeft dit werk een hoog in-situ gehalte. De aanwezigheid van de tegels roept zowel positieve als negatieve beelden op: de sprong in het water gebeurt niet in de vrije natuur of in de open lucht; het interieur van een zwembad kan ook beknellend werken.

Wie niet graag duikt, voelt de nervositeit die aan het risico voorafgaat. Anderen verheugen zich op het kortstondige gevoel van te vliegen. Beinke combineert beide: de gevoelens van elegantie en plezier met die van ongemak en afkeer.

Angst zetelt in de hersenen. Wat ons te binnen schiet, is alles wat fout kan gaan. Niet denken maar doen! Durven. Groepsdruk. Stelt u zich de rij voor die zich inmiddels achter u gevormd heeft, lachende en ongeduldige sportievelingen die staan te popelen voor hun zoveelste sprong...

Zaaltekst

De reproducties die men in Beinkes werk meent te herkennen, zijn zelden of nooit een exacte weergave van iets bestaands.

Zaaltekst is een zaaltekstkritiek, of beter gezegd, een kritiek in eerste instantie op de plaats die de zaaltekst vandaag de dag inneemt in menig instituut, instelling, museum of galerie. De door mezelf geschreven en op A4 in Arial 12 getypte tekst is op schaal door Marie-Sophie Beinke quasi handschriftloos met zwarte verf geschilderd op een geprepareerd en wit geschilderd doek van 172,5 x 122 cm.

Op het eerste gezicht lijkt het of Beinke enkel reproduceert wat reeds bestaat. Nochtans zijn van de vereenvoudigde tekening van de hersenen uit een anatomieboek de verschillende Latijnse benamingen weggegomd. De druk daarentegen, onscherp en met spikkeltjes in en rond de lijnen, is bewust niet bijgewerkt. Net als bij de uitnodigingskaart rijst er twijfel of *Zaaltekst* een technische reproductie dan wel een handgemaakte uitvoering is.

Beinke echter verrijkt het repetitieve met het vakmanschap van de anonieme, maar toegewijde kopiïst, en komt zo tot een origineel en uniek resultaat. Wie aandachtig de cellen bekijkt, zal ook vaststellen dat de deuren bij de twee kooien in tegengestelde richting opendraaien...

De vraag uit de tentoonstellingstitel om interactie en dialoog vindt in dit schilderij zijn echo. Het is een oproep aan de toeschouwer een inspanning te leveren om een ontmoeting met het kunstwerk mogelijk te maken. Dat is in tweede instantie waar de zaaltekstkritiek over gaat: de tentoonstelling niet enkel ondergaan.

Slot

Vier beelden, een uitnodigingskaart en een publicatie.
Drie acties: vertalen, zich concentreren, *buchstabieren*.

Vorübergehend, zeitweilig (tijdelijk).

Zo zou men Marie-Sophie Beinkes tentoonstelling in woorden kunnen samenvatten. Met verschillende draden weeft zij een consequent en solide oeuvre: de tekening op de kaart is een reproductie, handmatig bewerkt. De *Cells* zijn sculpturen en met de hand vervaardigde imitaties van industriële objecten. De publicatie, het DAGBLAD, is de enige reproductie in de ware betekenis van het woord, maar hier ontmoeten we dan ook haar eigen handschrift. Het is de weergave van het woord "Focus" uit een schoolschrift. De pagina's uit dit schriftje werden middels fotokopie, weliswaar in zwart-wit –en niet in kleur zoals het origineel–, gereproduceerd als DAGBLAD bij de tentoonstelling. De tekst in het schilderij daarentegen is minutieus overgeschilderd met olieverf op doek, het bestaande font imiterend. *Der Sprung* toont een industrieel vervaardigde duikplank (ready-made) op een zelfgemaakt statief, in een op Beinkes vraag afgewerkte betegelde ruimte (in situ).

Misschien is *Focus* het enige vrije werk, los van industrie of tekst. Falen durven tonen. De worp in de cirkel, de actie, de enige plaats waar ze zelf kleur (bekent) en verf toevoegt aan de tentoonstelling: rood, de kleur die het sterkst de aandacht trekt in onze hersenen. Alarm! Een tentoonstelling die het gevoel van beklemming en dreiging overbrengt, en daarnaast de euforie van vrijheid. Schuilt daarin het onbehagen?

Een groot deel van Beinkes werk betreft het opnieuw verrichten of doen plaatsvinden van handelingen, het opnieuw voortbrengen, het zich bewust maken van voorstellingen, belevingen, indrukken, enz. Nabootsen en nabeelden als werkmethode voor Marie-Sophie Beinke om te begrijpen wat ze anders niet verstaat, niet in woorden kan vatten, maar waartoe ze middels moeizaam ontcijferen –*buchstabieren*– een poging onderneemt.

Het resultaat hiervan is haar kunst.

Stella Lohaus, oktober 2022